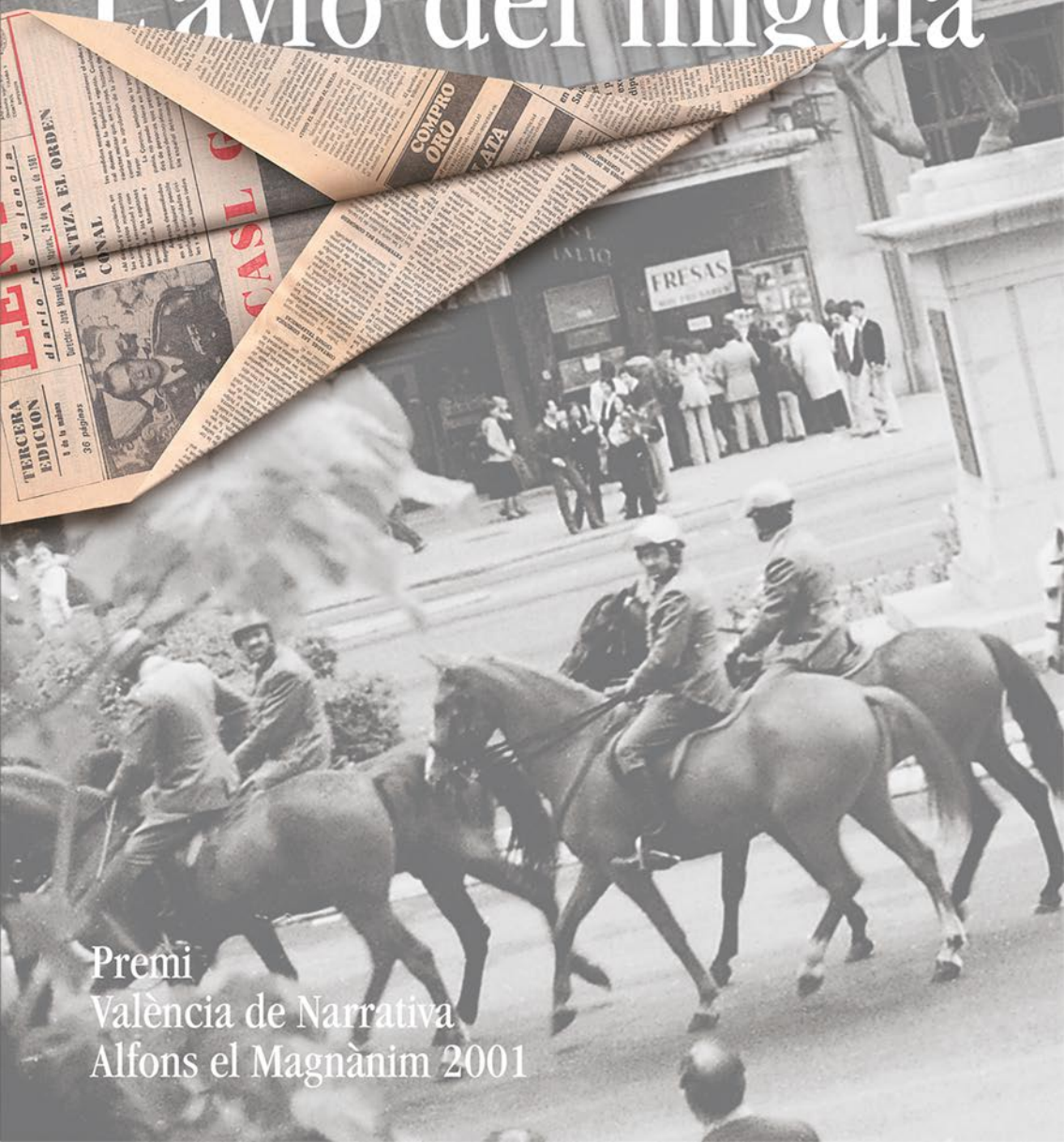

Francesc Bayarri

L'avió del migdia

Premi
València de Narrativa
Alfons el Magnànim 2001

En la nit d'agost, les llums grogues del port aterren sobre la platja com en sordina. És la lluna blanca qui dibuixa les ombres de les dunes i el perfil dels esculls rocosos. Al migdia, l'arena pàl·lida enfarina els peus fins als turmells. Una arena delicada i ardent que s'evapora distorsionant els cossos nus escampats d'un extrem fins a l'altre. I rastella solcs efímers tot imitant els deixants de les naus sobre la mar en calma. Però en la foscor de la matinada sembla sucre mòlt i empolvorat. Els esculls mitiguen els vents i per això la mar arriba adormida a la costa. Cap soroll trenca la remor de les ones esmorteïdes. Un silenci format, com tots, per una teranyina de sorolls sense importància.

En la nit, sobre l'arena fresca s'endevina entre tenebres la barraca de Monrós. De matí tan visible per la llauna recalfada, però negra i freda de matinada. La platja és ampla: més d'un centenar de metres des de l'aigua fins a les dunes. I el quiosquet de Monrós es troba just a mitjan trajecte. S'alça sobre taulons de fusta pintada de blanc, i s'envolta de fulles d'aliatge arrissades i de canyes partides i trenades amb fil d'aram. És l'única construcció en un cercle extens, fins a arribar a la primera alqueria de l'horta, a l'altra banda de la carretera. Monrós obri només els mesos de juliol i d'agost, però dedica quinze dies de juny a maquillar l'abandó salabrós de tot l'any.

L'horta s'escampa a l'esquena de la platja, separada per una carretera en obres d'ampliació i per una séquia paral·lela a la mar, que aboca en un barranc. Durant tot l'estiu, la platja es manté oberta les vint-i-quatre hores del dia. Amb les primeres albors, com també durant tota la vesprada, són els pescadors de canya els

usuaris més fidels. Les hores centrals, quan el sol apunyala l'arena, estan reservades als banyistes i als collidors de petxines, amb els seus rastells nugats a la cintura i l'aigua transparent per damunt dels genolls. Els joves dels tres pobles de la rodalia prenen possessió de l'arena en les matinades d'estiu.

La platja mai no es troba abandonada. Algú sempre vigila que la mar arribe puntual. Ni tan alta per esborrar les dunes, ni tan baixa per haver d'anar a buscar-la. Només durant un parell d'hores sembla deserta, des del crepuscle fins a prop de la mitjanit. Però es tracta d'un miratge. Si la lluna és clara, s'hi poden distingir els contorns d'un home que deixa enrere l'escull del sud, la filera de pedres de color siena portades dos estius enrere per tal de captivar les ones. Ara la mar està guanyant terreny al sud, mentre que al nord ha nascut una platja més ampla, d'arena clapejada per taques de petroli, on comencen a traslladar-se molts banyistes desertors. El caminant avança ràpid en línia recta cap a l'altre escull, sortejant l'escuma blanca que desprenen les ones en morir.

L'home arriba prompte a l'escull del nord i trenca a l'esquerra, tot deixant la mar a la seua esquena. Ara pot contemplar al davant els campanars dels tres pobles més pròxims, il·luminats de festa amb rosaris de llums multicolors torçats com un lligabosc o com una heura fins a arribar als merlets de les torres. Espirals de bombetes que abans d'arribar tan alt s'escampen pels carrers enroscant-se en balcons adornats amb cobertors blancs de marcs amb randes, o bé amb teixits gruixuts, com un tapís en vertical, de color roig i amb cosits de fils daurats que dibuixen flors, o astres o claus musicals i pentagrames. Rosaris que s'entrecreuen al sostre imaginari dels carrers amb els cordells cosits de banderes de paper de molts països, però amb predomini, no se sap molt bé per quin motiu, de les ensenyes de Suècia, del Japó, d'Espanya i d'Àustria, i que formen seqüències ròmbiques, que tremolen amb el vent de la primera matinada i provoquen un soroll semblant a les bandades d'ocells en la tardor. El mateix vent que escampa en la matinada

el confeti de les voreres, i alça els cabells de l'última parella d'enamorats i provoca el toc-toc dels rètols de fusta mal enganxats de les botigues tradicionals, les que encara no s'han rendit als plàstics de llum de calci, dels tres pobles d'aquesta contrada.

El solitari avança enredat entre les seues cavil·lacions, amb la barbata a punt de tocar-li el pit i la mirada fixa en l'arena que li empolvora com de sucre les espardenyas. Abans d'arribar a la carretera trenca novament a l'esquerra i continua marxant en paral·lel a la séquia. Marca el rectangle quasi perfecte que formen els dos esculls rocallosos, la vora de la mar i la carretera en obres. Passa inconscientment al costat d'una barca tombada de quilla, i mentre recorre el costat més allunyat de l'aigua, els fars poderosos dels automòbils que transiten la carretera il·luminen fugaçment el seu rostre. La carretera es troba a una vintena de metres i en molts trams de la séquia creixen canyes i alguns arbres que actuen com a pantalla natural. Les llampades permeten endevinar que el solitari porta un objecte penjant de la mà esquerra. És més prompte baixet que alt, potser una mica calb, i gras. Vist roba fosca i els seus gestos semblen nerviosos. L'objecte que li penja està com enganxat a una corda, o a una cadeneta, i és metàl·lic, o de vidre, perquè els llums dels cotxes el fan brillar en la nit.

* * *

L'estiu de 1974, una nit de final de festa, l'alcalde de Santàngel aconseguí embolicar la troca definitivament. Molt a prop dels seixanta anys, Eugeni Montagut era un polític descregut i un home que coneixia la vida. Ell mateix mirava d'alimentar l'antiga llegenda que li atribuïa una successió infinita d'amants de temporada i d'aventures de risc. Els darrers temps aquest mite xocava amb el progressiu increment de l'escepticisme popular. El seu caminar tranquil, abans majestuós, semblava de sobte lent; els cabells grisos dels anys de maduresa s'havien emblanquinat per complet; el verb

eloqüent d'altres temps anava donant pas a un discurs confús, com també poc clars eren ja els seus ulls darrere del vidre creixent de les ulleres, que atrinxeraven una mirada insignificant, quasi tèrbola, on abans hi hagué tanta decisió. Sobretot, anava perdent els llavis. Però de les gestes antigues —miracles, segons alguns— de l'alcalde de Santàngel es parlava pertot arreu.

—Llegendes.

Ho havia sentenciat, lacònic, Carles Giralt, sabedor de les mentides, com també de les certeses, que circulaven sobre Eugeni. «Llegendes», havia resumit sense expressar cap ironia a través del blau claríssim de les ninetes. Assegut en una engronsadora de vímet, però immòbil, amb un havà apagat entre els llavis, havia despatxat la discussió amb una única paraula. I per si no fóra suficient, havia clos les parpelles donant per tancada també la conversa. Deien que Carles Giralt parlava sense emoció des que va perdre la Guerra Civil i li van prohibir fer classe de matemàtiques per sempre més.

—Tenim una bossa opaca amb un centenar de boles, cinquanta blanques i cinquanta negres. Quin és el nombre mínim de boles que hem d'extraure per assegurar-nos que, almenys, dues boles són del mateix color?

Li ho havia preguntat, embenat en el llit d'un hospital de sang a València, a una brigadista anglesa que parlava el castellà com si tinguera la boca plena de xinxetes en lloc de dents.

—Tres, *three*, *három*, *tre*, *drei*, *trois*... —li responien des d'altres llits els malalts internacionals il·luminats per llànties insegures que els deixaven a fosques sense avisar. I des dels corredors estrets i plens de moblets tan innecessaris com trencats, sense torsimanys aclaridors, un metge escandinau que parlava nou llengües diferents i una periodista alemanya que anotava totes les converses en el seu idioma. Finalment, amb ressò metàl·lic, la infermera de Liverpool.

—*Three* —repetia després en el seu idioma, amb la boca plena de dents molt blanques.

És clar que recordava Carles Giralt tot allò!

—Quantes vegades haurem de llançar una moneda a l'aire per assegurar que ix cara les mateixes vegades que creu?

Les llànties s'havien apagat de sobte i el soroll de matinada dels avions se sentia uns minuts després.

—Infinit. *Unendlich, infinite, infini, infinito* —responien els ferits, ara amb l'accent més tènue de què eren capaços els seus idiomes estranys, en un xiuxiueig que precedia el silenci més tens.

Carles Giralt coneixia les solucions de tots els problemes, que l'havien fet famós en la rereguarda i l'ajudaven a compensar l'escàs protagonisme que havia tingut en el front. Com ho podia oblidar, si tan a prop com en 1968 havia rebut una carta amb un segell de la reina mare pentinada amb uns tirabuixons impossibles i unes lletres blaves que semblaven escrites, quasi clavades, amb xinxetes? Carles no havia tornat a preguntar el problema de les boles blanques i les boles negres, però havia fet servir les matemàtiques per a anar tirant amb una botiga d'electrodomèstics. El somriure, però, no li acabava de tornar. El poble acollia altres perdedors de la mateixa guerra, i de totes les batalles posteriors, com el Coix de l'Horta, Toni *Ceba* i Nel·lo *el de l'Estació*. Tots ells compartien amb Carles Giralt el laconisme, l'absència de sentit de l'humor, una còmoda situació econòmica i l'amistat de l'alcalde.

Santàngel, aleshores, era un poblet entre tants. Una vintena de carrers, un barri de cases emblanquinades i un grapat d'edificis més alts habitats per immigrants completaven la seua geografia. Un barranc immens acarona el terme pel sud, en paral·lel. A vista d'avió, el poble emergia com una illa triangular enmig de l'horta, a un pas de la mar. Els senyals de trànsit estaven per arribar. Per això, cap direcció no estava prohibida, cap carrer no era de sentit únic i es podia aparcar en la mateixa porta de l'alcalde o, fins i tot, davant de l'església en l'hora d'eixida de la missa cantada dels diumenges, la de les huit i mitja. Dues grans fàbriques de porcellana i un magatzem agrícola ja ocupaven més mà d'obra

que els camps d'hortalisses. Però la fàbrica més temptadora era la ciutat, distant menys de quatre quilòmetres cap al sud.

Un casino a una vora de la plaça era l'escenari per on desfilaven els personatges més genuïns del poble. Casimir, que guardava dins la cartera com un tresor el retall esgrogueït d'una carta al director que li va publicar un diari quinze anys enrere, amb un text molt curt que sempre es mostrava disposat a recitar, com també a explicar els motius que l'havien dut a prendre l'heroica decisió de pronunciar-se públicament —signant amb valor amb el seu nom complet, el nom real, no com tants covards que empraven pseudònims— en aquells termes, i no amb altres arguments, sobre la conveniència d'harmonitzar els rellotges públics de la ciutat. Perquè un caminant, com ara ell mateix, i sense ànim d'ofendre, sinó de col·laborar en el benestar social, confrontava l'hora així que baixava en l'estació del Pont de Fusta i avançava o retardava, segons que calguera, la rodeta del seu rellotge de polsera, però en arribar a l'edifici de l'Ajuntament tornava a efectuar una comprovació, perquè a determinades persones aquestes coses els posen nervioses, modestament, i descobria que havia de moure novament la rodeta, i això mateix li ocorria, torna a girar endavant o enrere, en arribar a l'Estació del Nord, que estava a l'altra banda, al sud, i Casimir demanava, sense voler molestar, sinó per millorar la convivència, amb tot el respecte, que una sola autoritat pública controlara aquest desgavell, amb una policia horària si calia, perquè el temps s'havia de dominar o el temps acabava dominant el sistema nerviós de la població, amb perdó. O Esteve, que havia de visitar el psiquiàtric de tant en tant per rebre un tractament terrible que el tranquil·litzava durant setmanes, i que havia experimentat sobre la seua pell cada nova teoria i cada nova pràctica, inclosa l'electricitat, d'aquella disciplina mèdica tan contradictòria, i que era rebut com un triomfador en tornar a Santàngel. Perquè quan uns infermers vestits de blanc se l'enduien a València, el poble restava intranquil, trist, com incomplet, encara que no pocs ja comentaven en privat

que els darrers dies Esteve anava posant-se massa neguitós, i que sense venir al cas alçava les cadires del casino mossegant-les, en una exhibició de la força de les seues dents perfectes, o que molestava les dones amb compliments excessivament apassionats, que adornava amb un parell d'estrofes d'una saeta dedicada a una marededéu andalusa, que cantava amb els ulls tancats i amb un fervor que emocionava. Una actitud que contradeia l'elegància que l'acompanyava cada primera setmana després de rebre el tractament. Però, malgrat les crítiques subterrànies al seu comportament, en veure'l baixar del tren a l'estació en tornar del psiquiàtric, l'alegria era unànime i a alguns veïns els entraven unes ganes sinceres d'abraçar-lo, o de dedicar-li un aplaudiment en les mateixes andanes, i tots el saludaven satisfets i ell se sentia important i oblidava totes les tortures que acabava de patir i que només de tant en tant, quan ja anava posant-se nerviós una altra volta i mossegava les cadires del casino, accedia a relatar si el convidaven a beure aiguardents. Ara bé, Esteve no feia un brot. Si algú li preguntava per què no treballava, s'arronsava de muscles, torcia els llavis tensionant els maxil·lars i sempre responia igual: «És que no tinc afició». O Alexandre, l'únic home del poble que podia presumir d'haver eixit en televisió, encara que de refiló i durant uns segons, però que contava i tornava a contar, cada vegada amb més dades, les circumstàncies, el conjunt de casualitats sorprenents, la concreta història d'aquell matí irrepetible que l'havia portat a trobar-se, sense buscar-ho, a prop d'una càmera de filmació durant una presa general d'un carrer de València. Un saber estar en el moment just i en el lloc adient que havia de desembocar una setmana més tard en aquells cinc segons inoblidables per a tanta gent de Santàngel, on Alexandre mirava els espectadors indiferent, es diria que avesat a la fama, com no donant importància al fet d'aparéixer en un reportatge de la televisió, que era única i gran, i en blanc i negre, i això havia impedit als espectadors fruir del cabell pèl-roig d'Alexandre. O Albert, el trompeta de la banda local, considerat per tots un artista

eminent, malgrat que almenys un parell de clarinets i un saxo atresoraven en els seus pulmons el doble de música que ell. Però que en el firmament del Santàngel de 1974 no tenia competència, perquè el propietari de la trompeta, ara Albert com abans tants altres, lluia com un estel. I la família del trompeta era especial i se la saludava amb reverència, inclosa una tieta sempre vestida de dol i de poques paraules. Una fadrina exempta fins i tot de les crueltats de les colles de xiquets acabats d'eixir de l'escola. Perquè aquella no era una dona qualsevol. Ella pertanyia, igual que un grapat de veïns escollits pel destí, a la família del trompeta Albert. I el públic del concert central de les festes patronals aplaudia enmig d'una peça musical quan entrava la trompeta, igual que feia en la sala de l'únic cinema del poble quan escoltava les cornetes dels federals que es disposaven a rematar els indis, que havien estretit massa el setge sobre el protagonista, la xica, el negre bo i quatre més, als quals s'estaven acabant les bales darrere de la trinxera circular construïda corrents amb les restes de la diligència bolcada i un parell de cavalls morts i uns taulons de fusta que no se sabia molt bé d'on els havien tret, com tampoc tants sacs, i que quan estaven ferits, sense aigua i a punt de morir, sentien primerament com un lament llunyà i després amb tota la claror el toc de la corneta redemptora. I tot això encara que almenys amb dos clarinets i un saxo de la banda municipal de Santàngel hi havia molta més música.

La primera notícia la va donar el fill de Carles Giralt.

—L'alcalde autoritza la reunió, però amb condicions.

Ho va murmurar a Agustí Pellicer a cau d'orella, emprant un to solemne, com qui desplega el mapa d'un tresor. Agustí se'l mirava distant a través d'uns ulls negres sense clivelles que havien captivat Irene. Uns ulls a joc amb els cabells, que retallava constantment, com també la barba, a contrapèl de les noves modes. Agustí tenia 19 anys i era prim com una fulla, però els seus moviments revelaven que no era feble. Acumulava la força suficient per a dirigir la colla dels amics.

Carles arribava tard, com sempre. Uns minuts abans havia entrat a la plaça pel carrer de les Moreres. Després s'havia amagat entre la multitud ajudat per la foscor intermitent i artificial dels canons de les llums. De tant en tant treia el cap i alçava la mà. Ara deixava l'entaulat a la seua dreta, després s'endinsava entre unes colles de joves en penombra i desapareixia novament. La seua expressió semblava tensa, amarga i tot. Els amics ja estaven avesats a la seriositat que havia heretat de la família. Però en altres aspectes es diferenciava clarament dels seus pares, com ara en l'obsessió de Carles per explicar fins el detall més perifèric. Els amics no sabien què era pitjor. El pare afegia a la solemnitat el laconisme.

—La vida —va informar en una ocasió davant els amics del seu fill— és llarga.

Quan els joves esperaven que els aclarira si aquesta qualitat era positiva perquè li permetia el somni de poder veure un canvi, o negativa, per haver-lo obligat a travessar quatre dècades sense les seues matemàtiques, amb totes aquelles bosses plenes de boles blanques i negres, i les infinites monedes llançades a l'aire, el pare de Carles es va girar en redó i va desaparèixer. Els joves es miraren i tardaren alguns minuts a trencar el silenci. Per sort, la mare de Carles va prendre la paraula:

—La vida —va il·lustrar sense mirar-los, alhora que retirava una tassa de café i un cendrer— són anys.

Sense més precisions. Les coses no eren molt diferents amb la resta dels referents del poble. I així, amb líders poc xerraires, el grup d'Agustí anava construint aleshores, més malament que bé, el seu discurs. El Coix de l'Horta, per exemple, havia estat un heroi per a tots fins a la vesprada que els joves el visitaren a l'alqueria, després de nombrosos intents i d'altres tants retards provocats per les excuses inconsistents del Coix. Per a arribar van travessar un caminal adornat per les llimeres de cada alqueria, les figueres dels costats de les barraques, les palissades de canyes silvestres dels marges de les séquies. Un llaurador capçava després

d'haver pentinat el camp amb una rella enganxada a l'haca. Els havia mirat de reüll, indiferent, mentre capçava amb la lligona les petjades deixades per l'haca en girar als extrems després de dibuixar els solcs.

La colla s'imaginava una terrible batalla on una bomba de foc li havia arrancat de soca-rel la cama dreta al Coix, però aquest, amb un havà encés i sostingut entre els llavis, va contar la veritat:

—Vaig ser detingut sense haver disparat un sol tret. Conec totes les places de bous del país, com els toreros: feien de presons.

La cama l'havia perduda en un accident durant uns treballs forçosos després de la contesa. A la fi, la història real resultava més tràgica que la imaginada, però el grup d'Agustí buscava en l'acció el seu aliment. S'havia trobat, en canvi, amb una derrota silenciosa, quasi anònima, d'aquelles sense emoció que s'escampaven pertot arreu des de feia quatre dècades. El Coix, fidel al laconisme de la seua generació, va rebutjar que es parlara de política.

—Si de cas —va mostrar-se amable—, de les coses de la vida.

Els joves van rebutjar, amb excuses més o menys elegants, una invitació com aquella.

La plaça de Santàngel no trencava les proporcions reduïdes del conjunt del poble, però Carles se les arranjava per romandre invisible. Agustí s'esforçava per trobar-lo quan va ensopegar, en canvi, amb la imatge de Voro Alemany. Aquella primera vegada, allò que va sobtar Agustí fou el mocador que portava Voro. Era d'un groc molt pàl·lid. Li penjava des del coll com una corbata sense nugar encara, per damunt d'una camisa llistada que acabava amagant-se dins uns pantalons texans corrents. Una indumentària poc especial amb excepció del mocador. Les mirades d'ambdós joves es van topar i Voro va somriure i va saludar alçant les celles subtilment. Potser Agustí no li va respondre perquè continuava buscant Carles amb la mirada. Però des del primer moment va pensar que aquell mocador distingia Voro de tots els altres.

La cavalcada de disfresses de les sis encara entapissava de confeti l'asfalt de la placeta, l'oli perdut pels tractors de les carrosses havia dibuixat rosaris infinits pels carrers de mig poble, i la cera de la processó de les huit immobilitzava algunes garlandes als rastells de les voreres. El confeti volava d'unes sabates a unes altres animat pel vent de llevant que entrava des de l'estació del trenet de rodalia. S'acabava el mes d'agost, la dictadura i la paga extra de festes.

I mentrestant, la música de *Los Modernos* trencava els nervis.

Potser sonava en aquell instant el *Black is black* dels Bravos amb un subtil segell agrari. Des d'un cadafal portàtil, els cinc integrants del conjunt dominaven la plaça i exhibien la moda dels cabells llargs i les barbes deixades anar. Sota una barreja psicodèlica de llums verdes, grogues i roges, el de la percussió havia aconseguit imposar la seua autoritat sobre el responsable dels teclats, el guitarrista perseguia els cantants a una distància constant d'un parell de notes, i cap dels músics comprenia una lletra inicialment escrita, molt remotament ja, en anglés. Però tot això no ho sabien o no els importava als tres centenars d'espectadors de la placeta. El públic s'organitzava respectant unes normes molt estrictes. S'hi formaven cercles en funció d'edats i de pertinença a una determinada colla d'amics, que miraven fixament l'escenari entaulat i que seguien els ritmes amb més cor que tècnica.

Carles va aparèixer finalment per l'esquena d'Agustí i va comunicar l'autorització de l'alcalde a la resta de la colla. A cadascun a cau d'orella, murmurant, amb por. Irene i Agustí, els primers; després Toni, i finalment Maria. Aquesta ho comunicaria més tard a Pep, el baix de *Los Modernos*, que ara tocava. Un any abans, cap d'ells era capaç de sostenir una conversa sobre política. Durant tot el curs anterior, el primer de la universitat per a alguns, havien acumulat informació molt per damunt de la quantitat que podien assimilar després d'una eternitat de silenci. Aquell estiu jugaven a la política perquè era el regal que els havien deixat els temps per tal que l'estrenaren, casualment, alhora que l'entrada

en els anys de la joventut, al mateix temps que experimentaven les primeres carícies furtives, i que preparaven, perfectament conscients, els primers excessos alcohòlics, i que encenien cigarros i havans i pipes, i que observaven fotografies de guitarristes molt prims que sempre morien electrocutats al mateix escenari o en habitacions sospitoses dels motels de les carreteres del desert i a fosques pensions d'Europa, i que llegien textos desenquadrats o fotocopiats sobre la psicodèlia de les drogues d'Amsterdam, o sobre les comunes dels *hippies* de Califòrnia i els macroconcerts pacifistes de la costa Est, o sobre els paradisos sexuals d'Escandinàvia, o sobre els saxos als cafés i les cerveseries de París, o sobre creences orientals, el tantra i el tao, el *yin* i el *yang*, i el nirvana i el zen i la reencarnació i l'harmonia de l'univers, o sobre la interpretació dels somnis, o sobre el colonialisme econòmic o sobre la nutrició humana alternativa. Com també llibres ensopits durant anys a les prestatgeries emergien amb un nou alé.

—Sabeu —explicava algú— que Jonathan Swift es va venjar de la reina Anna fent pixar Lemuel Gulliver sobre les habitacions de l'emperadriu de Lil·liput per tal d'apagar un incendi?

I edificis abans invisibles, malgrat la proximitat a Santàngel, se situaven per sempre més en el mapa dels referents.

—Coneixíeu que l'assassí de Trotski va estar empresonat ací al costat, a Sant Miquel dels Reis, els anys trenta?

Trotski? Qui era Trotski uns mesos abans? Potser un o dos integrants del grup hauria pogut lligar quatre frases genèriques sobre Trotski la tardor anterior. Però, en arribar l'estiu, tots creien acumular dades suficients sobre la política per a sentir-se capaços de canviar el món. Abans d'haver-se ensenyat a conèixer-lo. Molt lluny encara del moment en què havien de descobrir que el món no deixava de créixer i s'esmunyia de les mans com si fóra aigua. Que era tan absurd voler aturar-lo com estèril resultava un intent d'abraçar la mar perquè les ones acabaven escorrent-se. Distsants com estaven de constatar que l'univers acabava desbordant qual-

sevol tractat, per gruixut que fóra, i qualsevol obra completa del filòsof més grafòman, i la totalitat dels discursos del polític més bocafluix, i tota la producció de totes les impremtes de tots els segles. Que la vida s'assemblava més a una planta esponerosa necessitada cada any d'un test més ample per a desenvolupar branques i més branques sorgides de les anteriors, d'on naixien noves fulles, sense més límit que el temps pausat de la història, perquè la història, això sí, es prenia tranquil·lament el seu temps, i anava acumulant injustícies que heretaven els nous segles dels anteriors. Ells havien buscat algun supervivent d'altres èpoques dispostat a prevenir-los de les errades de totes les generacions. Però ningú no els animava a gaudir, com un dels plaers més exquisits, de la perplexitat davant el món. O els advertia de les tenebres que enfosquien la història de totes les idees. O els recordava les llanternes de les policies d'uniformes de diferents colors que havien encegat de matinada tants ulls innocents en l'encara massa recent tragèdia europea. O a assenyalar-los no una, sinó diferents mirades acceptables sobre les coses, però no totes perquè tampoc no era això. L'absència de referents amb ganes de parlar els conduïa a triar els camins sense revolts que naixien dels retrats d'uns homes morts un grapat de dècades enrere, si no tot un segle abans, amb barbes poblades i cabells blancs. I els feia sentir-se units per molts anys a aquells símbols, sense sospitar dels atzars que els havien portat a triar un d'aquells retrats rectangulars i no el retrat del costat. Per això, encara els semblava més abstrusa la decisió d'Eugeni Montagut. Perquè quan major era la certesa del grup sobre la criminalitat del règim, l'alcalde del poble, el màxim representant local de la tirania, autoritzava la primera reunió.

El rellotge del campanar de l'església, col·locat en la torre inacabada, estava donant les onze i *Los Modernos* atacaven els instruments amb més crueltat que mai. Irene va proposar una nova ronda de barrejats: una explosiva mescla de mata-rates i mistela capaç d'enfosquir la ment més clara. L'alcohol actuava selectiva-

ment entre els integrants de la colla. Mentre que a Toni li tibava el gest i li extremava les idees, a Agustí i a Pep els relaxava fins a l'extrem d'atorgar-los una mirada conciliadora sobre qualsevol conflicte. Irene bevia moderadament, però un parell de barrejats la feien mig oblidar alguns dels pesants vels religiosos que emmanillaven el seu cos de dènou anys. Especialment a Santàngel, on el rector titular destacava en intolerància entre els sectors més integristes de la seua professió, i havia arribat a agredir físicament un transeünt blasfemador, i havia convertit la confessió amb ell en una batalla verbal. La conseqüència era que el temple neoclàssic i inacabat de Santàngel, amb la torre del sud més curta, s'estava quedant sense visitants joves.

L'autorització no era la primera infidelitat política de l'alcalde. A través del pare de Carles es coneixia que uns mesos abans havia arribat a emparar a casa de Miquel *el Frare*, a mitjan carrer de les Moreres, la fundació d'un partit il·legal. Malgrat la ingestió de nous barrejats portats des del bar de la societat musical, Toni intentava teoritzar la situació:

—El règim s'afanya a resituar-se i molts intenten evitar la presó.

—A la presó, el nostre alcalde?

Irene va llançar una de les preguntes-resposta típiques del seu discurs. Era difícil imaginar ningú que volguera venjar-se d'aquell festejador tardorenc, amic de tots els derrotats, irònic i intel·ligent, que pronunciava uns discursos oficials tan confusos que mai no quedava clar si estava a favor o en contra d'una idea. Pensar en l'alcalde de Santàngel era sinònim d'evocar les llegendes i les certeses del mite que l'acompanyava. Com aquella llegenda que el situava durant anys com el màxim responsable del temut departament provincial de la Censura. O era una certesa? Quan una llegenda arribava a ser contada en tercera generació, la imaginació popular s'aguditzava. Circulava que l'alcalde, com a inspector de la Censura, havia d'assistir a la preestrena de tots els espectacles dels

cabarets de la ciutat. O als teatres d'imitació àrab, o modernistes, o neoclàssics, però sempre excessius (columnes, arcs, relleus a punt d'esclatar amb pomells generosos de fruites i rams de flors i amb canelobres gegants i llànties centrals majestuoses amb mil llàgrimes mòbils de vidre de Bohèmia que rebotaven, parpellejant, cercles, rombes, triangles, hexàgons, rectangles... de llum blanca o groga sobre les llotges i els escenaris). Els promotors organitzaven un assaig general on l'únic espectador del pati de butaques era la primera autoritat municipal de Santàngel. Els veïns, en contar-ho, s'unflaven d'orgull. Eugeni seia sota la gran llàntia central amb un havà immens entre les dents. Vestia de diumenge, amb els cabells envernissats per laques resplendents. El censor tenia fama de tolerant amb les exhibicions carnals, però es mostrava molt estricte amb els diàlegs procaços. En segona generació, la llegenda li atribuïa aventures amoroses amb totes les artistes de la ciutat. En arribar a mans de la tercera generació, resultava que l'alcalde era el pare d'una caterva de xiquets, que ara estudiaven en règim d'interns en els millors col·legis religiosos.

També estaven les certeses. Segons la més escampada, durant la preestrena d'un nou espectacle de to sexual especialment audaç, el representant de la Censura s'havia mostrat tranquil. Fins i tot, segons s'afirmava amb un somriure còmplice, es diria que complagut. Tanmateix, el número d'un mag l'havia indignat fins a l'extrem de prohibir l'espectacle complet i imposar una multa històrica als promotors d'aquella aberració moral. Amb un joc ben senzill i estés en l'època, el mag havia convertit el vi d'un pitxer en aigua. L'alcalde, alçant-se enèrgicament, sol enmig del pati de butaques en penombra, havia cridat:

—Només un rector, durant la missa, pot convertir el vi en una altra cosa!

I havia abandonat el local seguit per uns implorants promotors que li mostraven, agenollats, la submissió més servil, inclosa l'oferta de l'acomiadament del mag. Sense èxit.

Quan aquestes històries circulaven pel poble, la reacció immediata era la d'augmentar l'admiració per l'alcalde entre tots els sectors ideològics. Era la fascinació popular pel poder. Un poder que havia de ser irracional i capritxós per tal de mostrar-se amb tota la seua nuesa. L'alcalde, casat avorridament des de molt jove i sense descendència, s'adormia durant els sermons de la missa cantada dels diumenges, la de les huit i mitja, mostrant un escàs entusiasme per les amenaces dels rectors i les reflexions sobre la culpa, la mort i l'eternitat. Aleshores, per què l'havia indignat fins a l'emprenyament el número del mag? Potser, segons es discutia acaloradament entre els veïns, perquè de tant en tant havia de recordar que el poder era ell. O potser, continuava el debat fervent, perquè no podia multar unes artistes femenines que el feien tan feliç i en conseqüència havia de pagar-ho un dels homes de l'espectacle. O potser, simplement, perquè era un dimecres. Un poder exercit racionalment no era propi d'una tirania. I l'alcalde de Santàngel era confús durant els discursos oficials, però també sabia a qui devia el càrrec. Després, però, s'adormia a l'església quan el portaveu de torn de la jerarquia catòlica amenaçava amb el foc etern els adúlter. Com l'havien d'empresonar?, es preguntava exacta com sempre aquella Irene de cabells negres i rullats. I recordava la famosa partida de pòquer al magatzem del casino, aquella que s'havia deixat guanyar estúpidament quan almenys un parell d'espectadors podien jurar que Eugeni havia amagat els quatre reis que portava després de no acceptar la darrera travessa, i que havia salvat Miquel Bellver de la desesperació. Feia més d'una dècada de la partida més famosa del casino, tant de temps que el mateix Miquel ja feia un lustre que era mort i soterrat, però l'alcalde encara negava que haguera malbaratat els quatre reis que guanyaven de llarg el trio feble del seu únic oponent després de la retirada dels altres dos jugadors. L'opinió d'un dels testimonis, Esteve, no tenia prestigi perquè, encara que es trobava tranquil després del tractament al psiquiàtric, havia mossegat el respatller

d'una cadira sense arribar a alçar-la en veure l'alcalde llançar a perdre aquella mà que acumulava un bon grapat de bitllets verds després d'un duel de molts minuts. Però Casimir, amb la seua aurèola intacta d'escriptor de cartes als directors dels periòdics, jurava haver distingit els quatre reis entre els dits d'Eugeni, i la seua paraula era suficient per a creure'l. No de bades al costat del seu nom complet, el nom autèntic i no un de mentida, de la carta al director que guardava a la cartera havia afegit: «Un veí de Santàngel».

Miquel Bellver havia estat perdent tota la nit i potser ja venia del trinquet de Sarianna amb la bossa mig buida, segons comentaven els testimonis més segurs. Suava sense interrupció malgrat que era una nit tèbia d'octubre, o de novembre, perquè no hi havia acord a causa dels anys transcorreguts. També jugava Marc l'advocat, que sempre perdia, però això no li importava i alguns deien que li agradava perdre per a demostrar amb tota la parsimònia del món que els diners que es deixava sobre el tapet verd eren una proporció insignificant enmig de la seua fortuna. I això que aplegaven a amuntegar-se sobre el tapet més de mil pessetes en cada mà, i amb aquella baralla que passava d'un jugador a un altre a un ritme vertiginós. De vegades, com més negra se li posava la nit amb les cartes, Marc treia d'una capseta argentada uns havans autèntics, dels de quasi vint duros la unitat, i els regalava als adversaris. També jugava un foraster aquella nit històrica, però com que no era del poble i no farolejava, ningú no recordava el seu nom. Per quin motiu s'havia de recordar un jugador que apostava quan lligava joc i es retirava quan no li entraven cartes? El magatzem acollia aquella nit mitja dotzena d'espectadors, que envoltaven la taula central asseguts en cadires col·locades a l'inrevés, amb el respall al davant, i amb les cames obertes i els braços creuats sobre els quals feien descansar la barbata. Els jugadors i els espectadors bevien conyac, barrejats i ginebres, i deixaven els gots i les copes a terra, que anaven calfant-se a causa de l'aire

quiet de l'estança que s'anava espessint amb el fum blanc i blau del tabac, mentre la música de la màquina de discos arribava al magatzem del primer pis com en sordina. La partida dels quatre reis de l'alcalde havia durat moltes hores, com quasi totes les de la matinada del dissabte. Eren tan llargues que la sort anava canviant atenent uns criteris que cadascú mirava de descobrir. Carles Giralt havia estat temptat en més d'una ocasió de parlar-los de la llei de les probabilitats. De la baixa probabilitat de lligar un pòquer en la primera mà i de la tendència del joc a anar igualant-se en una nit molt llarga i amb moltes mans. Per això algú que començava guanyant molt ho podia perdre tot un parell d'hores més tard. Però Carles sabia que les nits no eren tan llargues per a fer possible que els quatre jugadors acabaren amb els mateixos diners del principi, com establia la seua llei per a partides eternes i sense farolejadors. I això mateix, pensava Carles Giralt sense gosar de manifestar-ho, això de la tragèdia de l'absència de temps, li estava passant factura a Miquel Bellver la nit dels quatre reis llançats al mig de la taula cara avall en aquella partida històrica i il·legal, que tots percebien com a històrica, però ningú com a il·legal. Com ho podia ser si participava el representant màxim de la legalitat a més de l'únic home del poble amb una carrera universitària, que era precisament la de Dret? Encara que, ben mirat, el prestigi social de Marc l'advocat, amb el seu títol emmarcat, i el seu despatx obert al mateix centre de València, i els seus aires de triomfador, minvava inexorablement. Havia obert el seu despatx al barri financer de la capital, on casualment havia estat ubicada l'antiga jueria medieval, també amb els seus prestadors i els seus usurers, com si per a les coses dels diners no hagueren transcorregut quasi cinc-cents anys, que era el temps que havia passat des de l'expulsió. Però al poble, a la mateixa saleta d'estar de la vivenda, atenia de tant en tant algun veí, com era el cas d'Albert, el trompeta de la banda. Li havia preguntat sobre una qüestió relacionada amb una herència i Albert jurava que no havien parlat més de «vint minuts de rellotge». I

quan el músic li allargava la mà per tal d'acomiar-se, Marc li havia dit sense moure un sol múscul de la cara: «M'has de donar dues mil pessetes per la consulta». Al poble no s'acabaven de creure que «una consulta», que era una cosa immaterial, intocable, que estava més a prop del consell a un amic que a una mercaderia de les de sempre, sòlides, treballades, guanyades amb esforç, suades, de les del comerç de tota la vida, poguera costar dues mil pessetes. Quina professió era aquella on es cobrava una quantitat tan elevada en canvi del no-res, d'aire, d'un servei sense matèria, d'unes simples paraules pronunciades durant una conversa a casa d'algú? I en la imatgeria popular, Marc havia caigut des de les altures de la veneració cap a un titulat universitari fins a la consideració d'un picaplets embafat de cobdícia. I encara causava més estranyesa que la víctima haguera estat Albert, el trompeta, un xicot que no era precisament un analfabet, sinó un músic que comprenia les partitures i bufava amb passió totes les notes sense deixar-se'n sobre el pentagrama una sola sense tocar.

A Santàngel tots sabien que Miquel Bellver era un bon home, però el joc l'estava matant. Havia malvenut unes terres de la dona per tal d'aturar la bola de neu d'uns deutes arrossegats des d'una mala vesprada al trinquet de Sarianna. Però això no justificava el gest de l'alcalde. No fou fins a uns quants anys després, una volta mort i ben soterrat Miquel, quan Esteve va insinuar, enmig d'un període de nerviositat, que la dona del desaparegut estava en el rerefons d'aquella història. Però tot el poble rebutjava la idea perquè Eugeni només en una ocasió havia trencat la seua norma de respectar les dones casades de Santàngel. Una excepció que encara no se sabia quin final tindria.

Agustí, definitivament, no podia sinó donar la raó a Irene sobre el paper de l'alcalde.

—De vegades sospite que només em vols per aprofitar-te del meu cos —li retreia divertit quan ella li discutia cada argument i el desautoritzava.